

XII. A NÖVÉNYEK VÁNDORLÁSA.

A legmagasztosabb és legtartósabb élvezetek egyike az élettéljes természet működései iránt való szeretetből támadó érdeklődés, e működések tüneményeinek kutatása s a tájékozottság a bennök nyilvánuló egyszerű törvényekben. Ha ezek megvannak bennünk, eltörülhetetlen benyomást gyakorol ránk minden lépés, minden mozdulat a természet élettéljes világában. És ha egyszer sikerült megértenünk, hogy mily czélszerűséggel alkalmazkodik minden élő lény, minden szerv az illető helyi viszonyokhoz, akkor mindenesetre ellenállhatatlan vágyat fogunk érezni a tovább kutatásra, a behatóbb szemlélődésre. A legkisebb élőlény, melynek tulajdonságáról, hasznáról, s a valamennyi lényt egymáshoz fűző lánczolatba tartozásáról tudomást szereztünk, a legélénkebb és legtartósabb szellemi élvezetben részesít bennünket.

Különösen érdekes, és sok tekintetben fontos, a természetnek a növények elterjedésében és vándorlásában nyilvánuló törvényeit kutatni.

Földünk tarka ruházata, mely minden vidéknek megadja a maga sajátos jellemét, a melynek minőségétől és létezésétől függ a rajta tenyésző állatok élete, s utóvégre az ember létezhete is, bizonyára érdemes arra, hogy vele tüzetesebben foglalkozunk, s életének törvényeit kutassuk. A föld göröngyéhez bilincselte növény élete a termő helyén uralkodó talaj- és éghajlati viszonyoktól függ; alkotása, szervei, életműködései e viszonyokhoz alkalmazkodnak, s a hol a kellő életföltételei hiányoznak, vagy a hol az új viszonyokhoz nem képes alkalmazkodni, ott csak ideig-óráig tarthat élete, míg végre biztosan megszakad.

A növények továbbterjedése vagy vándorlása kétféle módon történhe-

tik, vagy önműkö, activ módon, vagy pedig passiv módon.

Az activ vándorlás földfeletti hajtások, ostorindák által megy végbe, melyek mindig távolabb és távolabb vernek gyökeret, mint például a földi eperen és repkényen, (*Glecoma hederaceum*) látjuk; vagy földalatti hajtások által, pl. a tarackbuza, és a homoki sás (*Carex arenaria*); továbbá a magvak kiszórása által. Mindezen működések huzamosabb idő alatt bámulatos eredményeket képesek létrehozni.

A magvakat bámulatos gazdagon termi és pazar kézzel szórja a természet. Egyetlen vad mák 80 ezer, egyetlen mezei sóska 30 ezer, egy dohánytő 20 ezer, a bolondító csalmatok pedig 280 ezer magvat terem. De ki számlálná meg a hatalmas erdei és berki fák, a nyárfák, a fűzek s az óriás-platánok magvait, és ki venné számba hány parányi magvat hoznak létre a forró égöv orchideái és más növényei?

A tovaterjedés elősegítésére a magvak a legkülönbélebb segédeszközökkel vannak ellátva; a fenyő, a szil s a juhar magvai szárnyakkal látvák el; a nyár és fűz magvai finom, könnyű pehelylyel, a bogacséi szörökkel, hogy mindezeket a legkisebb szellő tova röpteti; sok más mag, pl. a bojtorjáné, s a csimpajé, horgas tövisekkel van borítva, melyekkel bele akadnak az ember ruhájába, szerszámaiba, vagy az állatok bőrébe és így tova hurczoltatnak. — Az activ vándorlásnak azonban hegylanczok, nagyobb vízfelületek, kopár homok sivatagok át nem hágható akadályokként állanak útjában.

E vándorlás törvényeinek megismerése azonban a kutató botanikusok fontos következtetésekre vezet.

Ha mai napság tenger által elválasztott országok flórájában egy-

azon növényfajokra bukkan, melyek egyidőben léteztek mind a két helyen, mielőtt még a mindent nivelláló ember betette volna lábát az ismeretlen országokba, s elpalántálta volna bennök a maga kultivált növényeit és az ezeket követő gyomokat, nem helyesen véli-e, hogy e területek valaha összeköttetésben állottak egymással? A segítségül hívott geologia, kapcsolatban a kővülettannal e következtetéseket szintén megerősíti.

Ilyen eset fordul elő Afrika északi partvidékén, az Atlasz hegységen innen, a hol megegyező a növényzet Európa Földközi tengeri partvidékének flórájával; valamint Angolország flórája az északi tenger partjával. Ha továbbá tenger körítette szigetek őseredeti viránya azonos a közeli száraz földekével, akkor alapos okunk van a sziget és a száraz föld egykori összefüggésére következtetni.

Földünk hajdani tagozódásának kiderítésére nézve tehát igen érdekes és fontos az egyes helyek őseredeti növénytenyészetét tanulmányozni. A következőkben felsorolok egy-két nagy érdekű következtetést, melyek bizonyos növények tenyészéséből az illető hely egykori műveltségi állapotára vagy némely történelmi mozzanatokra nézve levonhatók.

Mindenki ismeri a kasza-nyűgöt (*Vicia Cracca*), mely a gabna-termelésnek elmaradhatatlan követője. Déli Grönlandban az egykor ott létezett gyarmatok nyomai körül elvadulva található, s ez bizonyítékul szolgál arra nézve, hogy ott valamikor gabnaművelés létezett. — Ismerjük a vetések közt termő kedves buzavirágot (*Centaurea Cyanus*); ennek magvai a konkolyéval együtt a közép-európai cölöpépítményekben talált gabona közé voltak keveredve, a mint ez az eset mai napság is előfordul. Valószínű azonban, hogy abban az idő-

ben Európa eme vidékei csupán Szciliából hordatták a gabnát, s ez volt egyuttal a buzavirág és a konkoly hazája is. Nincs-e tehát okunk azt következtetni, hogy már akkor létezett gabna-kereskedés, továbbá, hogy a gabnatermelés Szciliából akkor kezdett Európa északibb vidékeire is elterjedni?

A növénynek passiv vándorlása sokkal gyorsabban megy végbe, s gyakran egészen átváltoztatja az illető vidék flóráját; a passiv vándorlást előidéző tényezők közt első helyen áll az ember, utána következnek az állatok, a viharok s végül a hullámok gyors és mindig szembeszökő működései.

A gyomok serege az embert minden útján követi; apró, ragadós vagy gyapjas magvaik észrevétlenül rátapadnak ruháira és eszközeire, vagy kultivált növényeinek magvai közé keverednek, s gyakran elárulta már ismert gyomok előfordulása a vándornak emberi lakóhelyek közellétét.

A növények magvaival és bogyóival táplálkozó madarak az emészthetetlen kemény magvakat, termékenyítő guanójukkal keverve, távol vidékeken rakják le, s gyakran látjuk, hogy némely bokor és fa egyszerre csak olyan helyeken honosodik meg, a hol azelőtt sohasem volt található; az erdei növények katalogusát gyakran bővítették már efféle újonnan fölfedezett, elvadult gyümölcsfák.

A vizen úszó magvak a vízi madarak szárnyaira tapadnak; míg röpködés közben vagy távoli helyen megszállásuk alkalmával a magot le nem ejtik; s a jövevény tenyészik is, ha véletlenül alkalmas helyre jutott. A fagyöngy (*Viscum*), és a fakín (*Loranthus*) északi élősdinövények ragadós nehéz magvai teljesen megérve a földre hullanak, de az idegen elembe soha sem csíráznak ki; a mint azonban a velök táplálkozó madarak csőrére ragadnak, s ezek a legelső faág durva kérgé-

hez dörzsölik csőrüket, a mag oda tapad és az alkalmas helyen csakhamar gyökeret ver és tenyészik.

A sárga csillagfürt (*Lupinus luteus*), egy északi Abessyniában honos növény, hol a „sivatag aranyá“-nak is hívják, a botanikus bámulatára Szibériában a Lena mellett található, de ott van mellette az afrikai daru is; itt tehát több száz mérföldet meghaladó passív vándorlással van dolgunk.

Az alkalmatlan szerb tövist v. gyengén szúrót (*Xanthium*) disznócsürhék hozták be az aldunai tartományokból, a mennyiben horgas magvaikat a disznók szőrébe akadtak. A seprő küllőrojt (*Erigeron canadense*), mely minden meredekebb homok felületen, sőt falakon is tenyészik, egy kitömött madár töltelékét képezve került be hozzánk Kanadából. A maszlagos redősirom (*Datura Stramonium*), melynek magva bódító hatásáról ismeretes, hazájából, Indiából a cigányok által terjesztetett tova; ezek ugyanis a datura magvait az ő titkos szereikhez használván, ide oda vándorlásaikban mindig magukkal hordozzák.

Az árticsóka különböző fajait (*Cynara Scolymus* és *Cynara cardunculus*) eredeti hazájokból, a Földközi tenger partjairól, — Délamerika Pampáiba is átvitték a bevándorló lakosok; ott azután a hosszú, sertés szőrökkel borított magvakat a szél mindenfelé elfújta, s most ebogácsfélék minden évben meglepő rohamossággal nőnek, s oly magas és sűrű erdőt alkotnak, hogy szinte sánczúl szolgálnak a rabló indiánok betörései ellen. — Az ázsiai mély síkokon, e kiszáradt tenger fenekén termő sós (szíkes) növények az európai és ázsiai mély síkokat összekötő hídon át meglették az utat a mi homokos pusztáinkra. Itt is, ott is kitépi őket az őszi vagy téli vihar a kiszáradt földből, s átrohan velük réten mezőn, mindenütt szórva mag-

vaikat, míg valami mélyedésbe nem jutnak, a hol száguldásuknak vége szakad. E szökdelő, ugráló alakoknak, melyek a magános vándor útja mellett kísértetiesen rohannak el, itt is, ott is „burján“ — „ördögseker“ a nevek.

Az úgynevezett jerikói rózsza (*Anastatica hierochuntica*) a syriai puszták, különösen Palesztina egy tövises növénye, melynek, jámbor zarándokok elbeszélése szerint, az a tulajdonsága, hogy karácsony estén vízbe téve újra kivirul és a vizet pirosra festi,* magéréskor golyó alakúvá húzódik össze, a pusztai szél aztán kitépi a földből s tova röpíti míg csak valahol fönn nem akad; ekkor a légköri csapadékok által hygrokopikus tulajdonánál fogva ágacsokká újra kiterjeszkednek, magvai kihullanak, s a kopár pusztát új növényzet élénkíti meg. Az arábiai homok sivatagok, manna zuzmóját (*Parmelia esculenta*) a legnagyobb szárazság idején a szél fölkapja, apró darabokra tépi, s azután vagy leesik a földre mint manna-eső (a vándorló nép táplálékául szolgáló), vagy pedig a kopaszföldön marad, hogy a legelső harmat által fölelevenítve a kihalt sivatagban életet terjeszzen.

Nem kevésbé hatásosan működnek a növények elterjesztésében a víz és hullámai. A folyóból valamely áradás alkalmával képződött zátony emelkedik ki; eleinte még pusztá és kopár, de a folyó a partjain belehulló parti növényeket, fűveket reá hordja, s pár év múlva a zátonyon fák és növények sűrűsége zöldül, virágzik. A forróövi tenger-áramok távoli partokra magvakat és gyümölcsöket usztatnak, de az északi égaj nem szolgálhat a jövevények új hazájául; azok az egyenlítői áramok

* Tény az, hogy e növény ágai száraz állapotban rózsaaalakúan összehajlanak, vízben pedig rövid idő alatt kiterjeszkednek.

ellenben, melyek a partoktól az új képződésű korál-szigetekre, vagy az atollokat* képező korál-szirtekre öm-
lenek, oda hordják a tengerparti
pálmák gyümölcsét, a kókusz-diót,
s így keletkeznek e magános tengeri
oázisok lassanként ama meglepő
szép palmaerdők és palma-koszorúk,
melyek az oda vetődött vadaknak és
hajósoknak oly üdítő táplálékot szol-
gáltatnak.

Csodálkozásunkra a legmagasabb
épületek fedelén, tornyokon, mere-
deken felnyúló sziklafalakon, moho-
kat és zuzmókat találunk; hogyan
kerülhettek azok oda?

E világpolgárok szaporodási szer-
vei, melyeket mint valamennyi legal-
sőbb fokú növényekét, spóráknak
nevez a botanikus, górcsővi kicsiny-
ségüek, s oly könnyűek mint a nap-
fényben uszkáló porszemek; e szer-
vek kitűnő életerővel vannak felru-
házva, sem szárazság, sem hőség,
sem hideg nem rontja meg csírázó
képességeket, a leggyengédebb fuva-
lomtól is felkapatnak, s tova vitetvén
nemsokára harmat vagy eső áztatta
talajra jutnak, ott kicsíráznak, te-
nyésznek, s az új megtelepülési he-
lyet zöld vagy más színű ruhába öl-
töztetik.

A növények azonban igen kü-
lönböző alkalmazkodási képesség-
gel vannak felruházva; mert míg leg-
nagyobb részek csak bizonyos, égalji
és talajminőségi tekintetben külö-
nösen számukra alkalmas, szűkebb
területre van utalva, mint például
az anynyira földicsért Coca növény
(melynek nagyobb a híre mint a
becse, mert ez csak lassú mérgezés-
ben áll) és mint a növényi tejet szol-

* Atoll vagy zátony-koszorú. Az
aránylag keskeny korálzátony többé-ke-
vébbé szabályos víz-tért övez körül;
belseje mintegy tavat képez a tenger
közepében, melylyel a külső tengervíz
néha közlekedik is. Bővebb ismertetés
jelent meg a korál-zátonyokról e Közlöny
1873-dik évi folyamában. V.-ik kötet.
161—171-ik lap. SZERK.

gáltató tejfa, a fűszeres szegfűfa, mely
még a Philippin-szigetek tropikus
ege alatt is ótalmozó szomszédokra
szorúl, a kaliforniai faóriás, (a
mammut-fa, Wellingtonia gigantea)
és az északamerikai Szikla-Hegy-
ségben növo Pinus trigona és az Atlasz
hegység óriási Quercus Mirzbeki-je;
— másrészt meg ismerünk számos
oly növényt, a melyek, mint igazi
kozmetopoliták, csaknem mindenütt
találhatók, ilyen pl. a mi százszor-
szépünk; a Tribulus terrestris (király-
dinynye, földi sulyom vagy koldustetű
néven is ismeretes alkalmatlan szú-
rós, tüskés növény), mely a Zahara
sivatagban ép oly jól érzi magát,
mint a mi pusztáink futóhomokján.
A hegyi réteinken diszelkedő kedves,
szerény virágocska, a prunella, még
Ausztráliában is található. A vizeink
partján és ligeteinkben fajokban gaz-
dag és sok alakú fűzfákat még a
sarkvidéken is képviseli három faj:
a sarki fűz, a reczés és a törpe fűz,
alig tenyérnyi magas bokrocskák,
melyek a mi magas hegyeinken is elő-
fordulnak (Kárpátok, Alpesek); más
fajai pedig még a Magdolna folyam
partjain is található. — Japán virá-
nyából a bécsi közkiállításán levő
305 példány közt 7-et találtam olyat,
melyek a mi rétjeinken és árkaikban
is előfordulnak. Nem követik-e a kul-
tur-, mű-, kereskedelmi és gabna-nö-
vények az embert mindenüvé, a hol
csak letelepszik?

Az úti füvet, mely nevéhez oly
nagyon illőleg úton, útfélen terem,
az északamerikai veres indiánok a
fehér emberek lábnyomának nevezik.
A gyomok serege az európaiakat
nyomról nyomra követi mindenütt;
ezeknek igen nagy az alkalmaz-
kodó képességek. — Decandolle 18
oly növényt említ, mely a földgömb-
nek felén, s 117 olyat, mely egy
harmadán el van terjedve.

E világpolgárok alkalmazkodó
képességét a kutató fűvészek okve-
tetlenül ismernie kell, ha a tarto-

mányok és vidékek hajdankori egymáshoz tartozásáról e jelenségekben helyes következtetést akar vonni, mert erre csak az illető vidék őseredeti növénytenyésztete adhatja meg a kellő felvilágosítást.

Egy még sokkal bámulatosabb alkalmazkodási képességet láthatunk némely növényen; a tavi szíronták (*Ranunculus aquatilis*), melyet mi bemelegült, hajszálképű, osztott levelekkel fölruházva ismerünk, veseforma leveleket hajt, mihelyt a tüzes nyári nap az árkot kiszáritja, s a növényt jó részt csak az iszap tartja. A sulyom (*Trapa natans*) bemelegült levelei hajszálformán szárnyaltak, a vízen uszók ellenben rhombos alakúak és tompák. — A nyári aszály romboló hatása ellen a természet az által védi a növényeket, hogy tövisekkel, különböző alakú szőrökkel vagy gypajjúval ruházza fel, melyeknek oly szerepök van, hogy megvédik őket az égető nap heve ellen vagy pedig ellátja őket a természet olaj, gyanta, vagy viasz tartalommal, melyeknek kipárolgása által a növényt oltalmazó légkör burkolja körül.

Minden égővnek, minden tájnak meg van a maga sajátos flórája, az uralkodó viszonyokhoz alkalmazva, és mentől több gát veszi e területet körül, annál több honi növény található az illető területen; a vizgálódó fűvészek csak e honi növényekkel kell tisztába jönnie, ha az egyes területek összetartozására következtetni akar.

Látjuk továbbá azt is, hogy hasonló viszonyok, hasonló növényalakok megteremtői; Dél- és Közép-Amerika csaknem eső nélküli nyugati partjainak épen úgy megvannak a magok kaktuszai, mint az ezekhez igen hasonló Euphorbiái és Stapeliái Afrika homokos köves sivatagjainak. — Dél-Afrikában a tarkabarka Ericák, Ausztráliában a gyönges és kedves Epakrisok csoportja, Afrikában a száraz levelű Proteaceák,

Ausztráliában pedig a Banksia-félék találhatók.

Még csak arra vessünk egy pillantást mily változást idéz elő az ember a vegetatio jellegének elrendezésében, a földnek tarka színekkel himzett ruházatán. — Sajnos, hogy igen is gyakran pusztítólag, zavarólag működik, a helyett hogy nemesítene és szépítene; mert, sokszor kiméretlen nyereségvágy, és gondatlan eljárás irányozza tetteit, s ezeknek mi más eredményök volna mint a pusztulás?

Igy például északi Kaliforniának csodálatra méltó óriási fenyőit (Wellingtonia) állami birtoknak kellett nyilvánítani, nehogy az anélkül is kevés fa végkép kipusztíttassék. Libanon híres cédrusai először Salamon templomának építéséhez, később mindenféle célra gyakran és nagy mennyiségben szolgáltaták tartós és nemes fájukat, úgy hogy jelenleg csak néhány satnya példány képviseli hajdani nagyszerűségüket és pompájukat. Perzsia az ó testamentom bizonyossága szerint egykor erdőkkel és termékenyítő folyamokkal bővelkedett, most pedig legnagyobb részt kopár, szomorú sivatag; csak ott van rajta élet, a hol fáradságosan öntözik, vagy pedig a kevés számú folyó partokon. A most kopár, pusztá, vegetatióban szegény Syria, Dalmátország, és a Karszt vidék hegyeit egykoron szép, pompás erdők koronázták, de először a rómaiaknak, később a velenceieknek gondatlan erdőpusztítása a talajt megfosztá védő meztől, minek következménye a hygroskopikus és források képződését előidéző moh takarónak eltünése, s a termékeny földnek a zivatárok általi lemosatása volt, úgy hogy most csak a kopár sziklák vannak, a melyek által képezett völgyekben és vágásokban a csekély számú népség is alig tarthatja fenn magát.

A századunkban oly híressé vált Szent Ilona szigete a 16-ik század-

ban még tökéletesen erdővel volt borítva, s helybeli flórával gazdagon felékesítve; most pedig legnagyobb részt kopár, növényzet nélküli sziklákból áll; az európai bevándorlók európai, afrikai, s más idegen növényeket hoztak magukkal, melyek az ott honosakat legnagyobb részt elnyomták, kecskék és disznók még sietteték a keveredést, úgy hogy a szigetnek sajátos őseredeti ruhája tökéletesen megváltozott. Épen ez történik most botanikusok értesítései szerint Új-Zéland szigetén.

Hallgassuk meg végül a mit Fries Éliás az átalakító emberi kézről komolyan és leverően, de fájdalom, igen találóan mond:

„Széles, letarolt föld-szalag követi lassanként a művelődés lépteit. Ha kiterjeszkedik, a közepe s bölcsője elhal, s csupán legkülső szélein mutatkoznak még zöldelő sarjadedkái.

De nem lehetetlen, hanem csak nehéz dolog, hogy az ember valaha ismét helyre hozza ama károkat, melyeket okozott, anélkül hogy magáról a művelődésről is lemondana... Igaz, hogy tövis, és kóró, fertelmes és mérges növények, melyeket oly találóan „gaz“ és „gyom“ néven neveznek, jelölik az ösvényt, melyen az ember mostanáig a földön haladt. Előtte az őseredeti természet a maga vad, de nagyszerű szépségével; háta mögött sivatagot hagy, csúnya, megromlott földet, mert gyermekes rombolási vágy, vagy a növényi kincsek gondatlan pazarlása, megfosztották a természet eredeti jellemétől, — s az ember meghökkenve menekszik saját cselekedeteinek színteréről, hogy műveletlen törzseknek, vagy az állatoknak engedje át a méltóságfosztotta területet, a míg más tanyát lel valahol, mely szűzies szépségében mosolyog felé. — Itt aztán újra önhasonlólag, csak a maga előnyeit

tartva szem előtt, öntudatosan vagy öntudatlanul, az „après moi le déluge“ elvet követve, ismét megkezdí pusztításait.

Igy hagyta el a terjedő művelődés keletet, és talán még azelőtt a ruhájától megfosztott sivatagot Amerikán keresztül, és így hagyja el az ültetvényes már most is gyakran a kiméretett földet, az erdők kiirtása által terméketlenné vált keleti éghajlatot, hogy a távol nyugaton is hasonló rendbontást kezdjen végbe-vinni.

De látjuk azt is, hogy nemes néptörzsek, vagy igazán művelt emberek kezdik intő szózataikat hangoztatni, kezdenek kicsinyben hozzá fogni a második óriási munkához: a természet régi teljességébe és erejébe visszahelyeztetni, de úgy, hogy az új sokkal magasabb rangú legyen a vadonnál, hogy jobban alá legyen rendelve az ember czélszerűségi törvényeinek, oly tervek szerint rendezve, melyek az emberiség fejlődése történetét utánozva készültek. — Ez idő szerint, persze, még mindez csak gyarló, elenyésző és kis vállalkozás, de megőrzi az emberiség hivatása felől táplált hitet s ébren tartja a bizodalmat, hogy a nagy munkát egykor végre fogja hajtani.

Egykoron sikerülni fog és kell, hogy sikerüljön az embernek vezető és gondozó befolyásának hatalmával a természetet fölszabadítani a zarnoki rabszolgaság alól, melybe még most süllyedve van, s a melyben csak szakadatlan küzdelem árán képes a folyton ellenszegülőt megtartani. — A távol jövő homályában, a béke és a szépség birodalmát látjuk eljövendettnek a földre és a természetbe; de addig még soká kell az embernek a természet iskolájába járnia, s mindenekelőtt önmagát kell fölszabadítania az önzés bilincsei alól.

MARC FERENCZ.



Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)



A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:



Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).



Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.